

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Tradycyjny i nowoczesny model nauczania i uczenia się : metody i techniki uczenia się

Author: Zenon Gajdzica

Citation style: Gajdzica Zenon. (2008). Tradycyjny i nowoczesny model nauczania i uczenia się : metody i techniki uczenia się. W: Z. Gajdzica (red.), "Aktywny w szkole - aktywny w życiu : narzędzia pedagogiczne w kształtowaniu środowiska edukacyjnego : budowanie aktywności edukacyjnej ucznia" (S. 7-10). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

★ MODUŁ I — Zenon Gajdzica

Tradycyjny i nowoczesny model nauczania i uczenia się. Metody i techniki uczenia się.

1. Uczenie się a nauczanie – analiza pojęć (wykład z prezentacją multimedialną, dyskusja, burza mózgów).
2. Struktura tradycyjnego modelu uczenia się (wykład z prezentacją multimedialną, rozmowa kierowana).
3. Wybrane modele tradycyjnego oraz nowoczesnego uczenia się (wykład z prezentacją multimedialną wybranych scenariuszy).
4. Utrwalenie wiadomości na temat tradycyjnego modelu uczenia się (warsztat: uczestnicy warsztatów w grupach przygotowują i prowadzą zajęcia na temat procesu uczenia się według wybranych modeli – tworzenie scenariuszy).
5. Nowatorskie metody pracy (prezentacja multimedialna nowatorskich metod).
6. Podsumowanie i uporządkowanie (warsztaty: metody dialogowa i programowana).

Tradycyjny i nowoczesny model nauczania i uczenia się. Metody i techniki uczenia się. Wprowadzenie w problematykę

Cele:

- wprowadzenie do problematyki uczenia się i nauczania,
- usystematyzowanie tradycyjnych oraz nowatorskich modeli uczenia się i nauczania oraz struktury procesu uczenia się,
- rozpatrzenie determinantów procesu uczenia się,
- kształtowanie umiejętności dostrzegania i niwelowania czynników zakłócających proces uczenia się,
- kształtowanie umiejętności stosowania nabytej wiedzy w praktyce pedagogicznej na przykładzie koncepcji wyuczonej bezradności versus zaradności.

Uczenie się

Początkowo pojęciem uczenia się obejmowano wyłącznie procesy związane z pamięciowym przyswajaniem materiału oraz nabywaniem wprawy w wykonywaniu czynności. W związku z tym ustalono wiele praw oraz ujawniono wiele typowych dla tak rozumianego uczenia się zjawisk (np. **krzywa uczenia się** – wprawa ćwiczonej funkcji początkowo wzrasta szybko, potem coraz wolniej, aż osiąga poziom, na którym dalsze ćwiczenia nie przynoszą rezultatów; **prawo położenia elementu w serii** – środkowe położenie w serii wyuczanych reakcji charakteryzuje się największą liczbą popełnianych błędów; **plateau** – zjawisko zastoju, kiedy po początkowym wzroście umiejętności wprawa w ćwiczonej funkcji przestaje wzrastać; **transfer** – przenoszenie skutków uczenia się jakiejś umiejętności na inne) (*Pedagogika. Leksykon 2000, Nowy słownik pedagogiczny 2004*).

Na początku XX wieku na gruncie behawioryzmu wyłoniła się koncepcja ujmująca całokształt rozwoju i zmian w zachowaniu człowieka jako rezultat szeroko pojętego procesu uczenia się. Koncepcja ta wywodzi się z badań nad różnymi typami warunkowania: klasycznego (polega na tworzeniu skojarzeń między bodźcami) i instrumentalnego (polega na uczeniu się nowych reakcji) (*Pedagogika. Leksykon 2000*).

Uczenie się jest zatem zdobywaniem doświadczeń prowadzących do powstania trwałych zmian w zachowaniu uczącego się (Ostaszewski 2000, s. 97). Najprostsze zmiany polegają na warunkowaniu klasycznym lub sprawczym (pomyślne lub niepomyślne skutki jakiegoś zachowania wpływają na jego utrwalanie lub zanikanie) (Niemiecko 2007, s. 22).

Uczenie się ograniczone do warunkowania jest pewnego rodzaju tresurą. Jego elementy są obecne także w innych, bardziej zaawansowanych metodach i teoriach kształcenia. Z kolei uczenie się wykraczające poza warunkowanie obejmuje dwa odrębne rodzaje procesów psychicznych: **emocjonalne** (sygnalizujące znaczenie obiektów i zdarzeń oraz mobilizujące organizm do pewnych reakcji) i **poznawcze** (umożliwiające orientację w świecie przez przetwarzanie dostępnej informacji) (Niemiecko 2007, s. 22-23).

Fazy procesu uczenia się

Uczenie się przebiega w czasie, można zatem podzielić je na fazy. Pierwszą z nich jest faza **preparacyjna** (wstępna). Jej celem jest przygotowanie podmiotu uczącego się (ucznia) do omawianego procesu. Przygotowanie to zwykle wiąże się przede wszystkim z odpowiednią motywacją do nauki. Poza tym ważne jest zapewnienie dostępu do źródeł informacji i warunków ich wykorzystywania. Druga faza – **odbioru informacji** – polega na przyjęciu informacji zmysłowej lub znakowej. Powinna ona pozostawić w układzie nerwowym znak w postaci wyobrażenia lub pojęcia. Informacja odbierana za pomocą znaków jest dekode-

wana, to znaczy odpowiednim znakom przypisuje się sensy i znaczenia. O odebraniu informacji świadczy obraz zmysłowy powstały w świadomości odbiorcy lub konstrukcja pojęciowa, która jest adekwatna do przedmiotu emitującego informację, czyli zawiera wszystkie istotne elementy obecne w przekazie. Należy pamiętać, by informacja w formie komunikatu była dopasowana (pod względem złożoności konstrukcji) do możliwości odbiorcy oraz by w miarę możliwości wiernie przekazywała rzecz komunikowaną. Sprostanie tym warunkom sprawia czasem problemy, zwłaszcza kiedy odbiorca posiada skromne doświadczenie. Wówczas w miarę możliwości należy przekazywać informację (czyli wiadomości) w formie najprostszych komunikatów. Nie mogą być one jednak tak dalece proste, by upraszczały i wypaczały komunikowaną rzeczywistość, ponieważ informacja zostanie wprawdzie zrozumiana, ale nie będzie zgodna z rzeczywistością. W tej fazie ważne jest spostrzeganie oraz uwaga. Należy także przekazywać informację, korzystając z różnych kanałów – wzroku, słuchu, a jeśli to możliwe, także z dotyku, a nawet smaku i węchu. Trzecia faza to **przekształcanie i integrowanie informacji**. Jej celem jest włączenie informacji w posiadane już przez ucznia wiadomości i zintegrowanie z nimi. W tej fazie istotną rolę odgrywają pytania i polecenia, które umożliwiają nawiązywanie do wiedzy już pozyskanej w aspekcie informacji przyjmowanej. Ostatnią fazą jest **przekazywanie informacji**. Może ono wynikać z dwóch sytuacji – potrzeby oraz obowiązku przekazu. W sytuacji szkolnej obowiązek zwykle łączy się z prezentowaniem informacji w sytuacji odpytywania, natomiast potrzeba z sytuacją zadaniową, w której uczeń – by rozwiązać zadanie czy wykonać polecenie – musi nie tylko przypomnieć sobie informację, ale także wykorzystać ją w działaniu (Kojas 1994).

Nauczanie

Nauczanie w najprostszej definicji jest kierowaniem uczenia się. Nieco szerzej – nauczanie jest planową pracą nauczyciela z uczniami, umożliwiającą im zdobywanie wiadomości, umiejętności, nawyków oraz rozwijanie osobowości (*Pedagogika. Leksykon* 2000). Oba procesy – uczenia się i nauczania – składają się na proces kształcenia, traktowany jako sekwencja świadomych i celowych czynności nauczycieli (którymi są nie tylko nauczyciele w szkołach) i uczniów (Okon 1995, s. 132).

Istnieje wiele typologii nauczania opartych na różnych kryteriach. W dalszej części zostaną scharakteryzowane wybrane koncepcje i modele, które są pewnego rodzaju wprowadzeniem w dalszą część opracowania.

Procesualno-poznawczy typ modeli. Modele oparte na przetwarzaniu informacji mają usprawniać sposoby, którymi posługuje się człowiek, żeby nadać sens otaczającemu światu. Pomagają nauczyć się, jak konstruować wiedzę. Są one ukierunkowane bezpośrednio na zdolności umysłowe. Pomagają uczniom posługiwać się informacjami otrzymanymi dzięki doświadczeniu bezpośredniemu lub ze źródeł pośrednich. Każdy model skierowany jest na rozwijanie określonego sposobu myślenia. Są to modele:

- *myślenia indukcyjnego* (kształtowanie umiejętności klasyfikowania, tworzenia i weryfikowania hipotez),
- *przyswajania pojęć* (uczenie się pojęć i strategii ich nabywania oraz posługiwania się nimi),
- *badania naukowego* (uczenie się postępowania badawczego danej dyscypliny nauki – jak powstaje i jak organizowana jest wiedza),
- *myślenia naukowego* (myślenie przyczynowo-skutkowe, opanowanie umiejętności zbierania informacji, tworzenia pojęć, budowania i sprawdzania hipotez),
- *rozwoju poznawczego* (wspomaganie ogólnego rozwoju umysłowego),
- *organizującej zapowiedzi* (zwiększenie możliwości przyswajania informacji, organizowania ich),
- *pamięciowy* (rozwijanie umiejętności przyswajania wiadomości).

Typy modeli społecznych. Kiedy pracujemy wspólnie, wytwarzamy kolektywną energię zwaną synergią. Społeczne modele mają wykorzystywać to zjawisko i tworzyć wspólnotę ludzi uczących się. Zadaniem nauczyciela jest stworzenie takiego ładu w klasie, by ukształtował w niej związki współpracy. W tej grupie można wyróżnić modele:

- *badan grupowych* (kształtowanie umiejętności uczestnictwa; położenie nacisku na rozwój społeczny oraz kształtowanie umiejętności intelektualnych i osobowości),
- *badan społecznych* (rozwiązywanie problemów społecznych przez wspólne naukowe badania i logiczne rozumowanie),
- *laboratoryjny* (zrozumienie dynamiki grupy, istoty i technik przewodzenia oraz indywidualnych stylów pracy i nauki),
- *odgrywania ról* (badanie wartości i ich funkcji w społecznych interakcjach, wyrobienie własnego poglądu na wartości postępowania),
- *pozytywnej współzależności* (ukształtowanie społecznych interakcji opartych na zależności i współpracy partnerów),

- *ustrukturyzowanych badań społecznych* (badania naukowe, rozwój społeczny i indywidualny, uczenie się we współpracy).

Modele rozwoju osobowości. Ich punktem wyjścia jest „ja” ucznia. Mają tak kształtować bieg nauki, by uczniowie lepiej poznali samych siebie, przyjęli odpowiedzialność za swoją edukację i nauczyli się sięgać dalej, niż są, by stali się mocniejsi, bardziej wrażliwi i twórczy. W tych modelach kładzie się nacisk na niepowtarzalność każdego człowieka i na dążenie do ukształtowania ludzi pewnych siebie, kompetentnych, o spójnej osobowości, potrafiących wziąć odpowiedzialność za swój los. Są to modele:

- *nauczania pośredniego* (przysposabianie do rozwijania indywidualności, rozumienia siebie, niezależności i szacunku do siebie),
- *treningu wrażliwości* (rozwijanie rozumienia siebie i szacunku do siebie oraz wrażliwości i empatii),
- *sesji klasowych* (rozwijanie rozumienia siebie i poczucia odpowiedzialności przed sobą i innymi),
- *samorealizacji* (rozwijanie rozumienia siebie i możliwości samorozwoju),
- *systemów pojęciowych* (rozwijanie złożoności i elastyczności cech osobistych ucznia, istotnych dla przetwarzania informacji i kontaktowania się z innymi ludźmi).

Modele behawioralne. Ich podstawę teoretyczną stanowi teoria uczenia się społecznego, a także modyfikacji zachowania, terapii behawioralnej i cybernetyka. Zakładają, że człowiek stanowi samokorygujący się system komunikowania, który modyfikuje zachowania w odpowiedzi na informacje o tym, jak radzi sobie z zadaniem. Dla modeli tych najważniejsze jest obserwowalne zachowanie, wyraźnie określone zadania i sposoby komunikowania przynoszące rezultaty w postaci możliwie największych postępów w nauce. W tej grupie wyróżniono następujące modele:

- *uczenia się społecznego* (kierowanie zachowaniem, uczenie się nowych wzorców zachowania, redukcowanie wzorców dysfunkcyjnych, uczenie się samokontroli),
- *uczenia się zupełnego* (pełne opanowanie danego zakresu materiału nauczania),
- *nauczania programowanego* (opanowanie umiejętności, pojęć, informacji faktograficznych),
- *symulacji* (opanowanie złożonych umiejętności i struktur wiedzy z wielu rozmaitych dziedzin),
- *nauczania bezpośredniego* (opanowanie treści przedmiotowych i umiejętności z wielu dziedzin),
- *redukcji lęków* (kontrolowanie własnych negatywnych reakcji, wycofywanie się z zachowań dysfunkcyjnych).

Zrozumienie wszystkich modeli nauczania pozwala na lepsze wyobrażenie przeznaczenia każdego z nich, rozważenie i dokonanie trafnej oceny ich zastosowania (lub kombinacji kilku z nich). Pozwala zatem na wybór strategii uczenia się podporządkowanej określonym celom i potrzebom danych uczniów. Każdy model niesie ze sobą właściwe sobie efekty dydaktyczne oraz wychowawcze (Joyce, Calhoun, Hopkins 1999, s. 37-45).

Bibliografia

- Joyce B., Calhoun E., Hopkins D., *Przykłady modeli uczenia się i nauczania*, WSiP, Warszawa 1999.
- Kojs W., *Działanie jako kategoria dydaktyczna*, Wydawnictwo UŚ, Katowice 1994.
- Niemiecko B., *Kształcenie szkolne. Podręcznik skutecznej dydaktyki*, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2007.
- Nowy słownik pedagogiczny*, red. W. Okoń, Wydawnictwo Żak, Warszawa 2004.
- Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Wydawnictwo Żak, Warszawa 1995.
- Ostaszewski P., *Procesy warunkowania*, w: *Psychologia. Podręcznik akademicki*, red. J. Strelau, t. 2., GWP, Gdańsk 2000.
- Pedagogika. Leksykon*, red. B. Milerski, B. Śliwerski, PWN, Warszawa 2000.